

(המשך מעמוד 25)

אדם מסוים, הוא ייהרס מבפנים. הוא השתדל לשמור על הקו הזה, בתנאים שהפכו יותר ויותר קשים.

כניעה ללא תנאי

ייתכן שניתן היה לשמור על נורמות קפדניות יותר גם כנצב זה, אילו עמד ליד הרמטכ"ל דן שומרון שריכזו אחר. הזוג רבין-שומרון לא נוצר במקרה. רבין הוא שקדום את שומרון ושדאג להביאו לתפקיד הבכיר ביותר. ואילו שומרון שמר אמונים לרבין. מבחינה מסוימת, יש ביניהם דימויון. 15 שנים מפרידות בין השניים, אך הרקע שלהם דומה. שניהם בני ארץ-ישראל העובדת, שניהם ינקו מן המסורת של הקיבוץ-הפלמ"ח-צה"ל. השקפת העולם שלהם דומה, שניהם מאמינים בערכים דומים.

הדימויון בין השניים משתרע אף מעבר לאירי-אולוגיה. שניהם אנשים בודדים ביסודם. על שניהם אפשר לאמר שאין להם ידידים. לשניהם אין, בעצבם, חיים פרטיים.

הנאום שנשא הרמטכ"ל יצחק רבין על היריחו-פסגות בתום מלחמת ששת-הימים יכול היה לבוא גם מפיו של דן שומרון. ייתכן כי דווקא הדימויון ביניהם מונע איזון שמקורו בקיטוב ובשלמה הרדית. ייתכן שהרכיבים היו מתפתחים אחרת, אילו היה שומרון פחות צייתי, פחות ממושמע, פחות מוכן לקבל כמובנת-מאליה את גישתו של רבין. וייתכן כי אותו הדבר היה נכון גם אילו היה רבין אדם פחות חרימני.

גם אילו היתה לשומרון גישה שונה מזו של רבין, לא היה יכול לעמוד בפניו. כי הזוג רבין-שומרון, יש לשייח-הביטחון יתרון עצום על הרמטכ"ל. הוא בעל אישיות דומיננטית. כמו שהיה במרוצת חייו גם רמטכ"ל, גם ראשי-ממשלה וגם שרי-ביטחון, יש לו סמכות מברקת.

יותר מזה: רבין הוא הטכנוקראט הצבאי המושלם. אין כמוהו. יש לו מוח של מחשב. הוא וידטאווי בעניינים צבאיים, בעל זיכרון לכל פרט, תפיסה מהירה, מחשבה מהירה וכשרהחלטה מהיר. אך דווקא בגלל התכונות האלה, כשהן מחוברות לקהות רגשית, לחוסר-דימויון ולאייכותל גמורה

הוא שזהו תהליך הרבה יותר עמוק. גם הוא הכריז כי אין לבעייה פיתרון צבאי.

אולי יותר מכל אישיות אחרת בצמרת המדינה מחוייב רבין לשלילת הפיתרון הפלסטיני. לכן לא היה מסוגל להצביע על פיתרון מדיני סביר. דיבוריו על הצורך בפיתרון נשארו בגדר מליצות. לא כן הוראתו לדכא את ההתקוממות, ולהרגיע את השטחים, כדי שלא יעלה בידו הפלסטינים לכפות על הממשלה פיתרונות שאין היא חפצה בהם.

בהעדר כל הצעת-פיתרון שתוכל להתקבל על הציבור הפלסטיני, הושאר לציבור זה רק מוצא אחד: כניעה בלא-תנאי.

זה היה יעד שאינו ניתן להשגה. הפעלת צה"ל להשגת יעד זה מעמידה את הצבא ואת הרמטכ"ל שלו במצב טראגי.

הרמטכ"ל החזק בעולם

מעבר ליחסים האישיים בין רבין ושומרון, עמדה הבעייה המוסדית של היחסים בין הדרג הצבאי והדרג המדיני. מבחינה זו שורר בישראל מצב מיוחד במינו, שאינו קיים בכל מדינה אחרת.

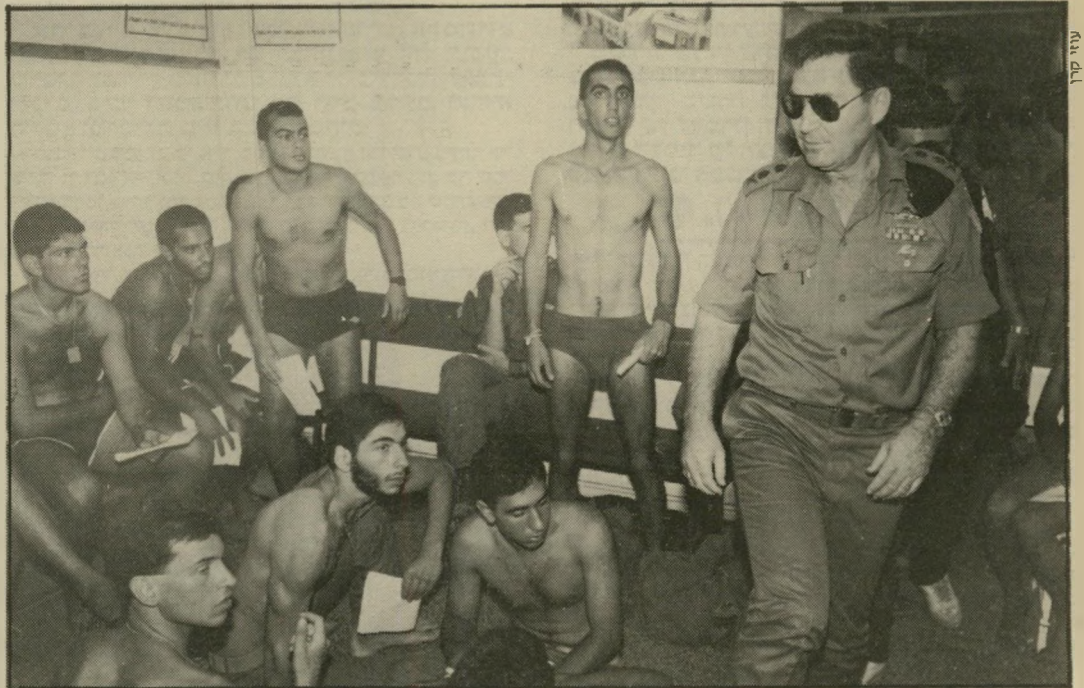
מצד אחד יש למטכ"ל עוצמה אדירה. ייתכן שמחוז' למטכ"ל הפרוסי בימירוזוהר, לא היה עוד מטכ"ל שהיתה לו השפעה כה מקיפה ומברקת על המדינה.

צה"ל קובע לעצמו את מהותו והיקפו ואת תוכניותיו. הוא הקובע לבדו את היקף שירות המילואים, ובכך הוא משפיע על כל מערכות-המדינה. הוא הקובע למעשה בלעדית את תוכניות הרכש, טיבן ומחירן. הפיקוח עליו מטעם הממשלה, מישרד הביטחון והכנסת הוא פורמלי בלבד.

אין שום כוח במדינה המסוגל לעמוד בפני צה"ל. מכיוון שהצבא הוא אחד ורבי-זרועי, אין בו גם האיוון והקיטוב הנוצרים במדינות אחרות על-ידי ההפרדה בין חיל-אוויר, חיל-ים וצבא היבשה, שאינם תלויים זה בזה.

מעמד כזה של הצבא אינו קיים בשום מדינה דמוקרטית או דיקטטורית. הוא מקנה למטכ"ל יכולת אדירה להשפיע על כל תחומי החברה הישראלית, שעליה מוטלת מעמסה ביטחונית שאין דומה לה בעולם.

אולם לעומת עצמאות מופרזת זו של צה"ל יש מצב הפוך בכל הנוגע לשימוש המעשי בכוח. אין בעולם כולו מדינה שבה מתערב הדרג המדיני בצורה כה ישירה בפרטי-הפרטים של השימוש בכוח

הרמטכ"ל בביקור בבקום עם מגויסים חדשים: מה הם לומדים?

הצבאי. רכבים הנתונים במדינות אחרות לשיקול הפיקוד הצבאי בלבד, הפכו בישראל נחלת הממשלה.

הטלטלה לא היתה

הרמטכ"ל ה-13 של צה"ל, שנכנס לשנת תשמ"ח כאיש החידוש והרעיון, המפקד רביהמול שיעור תיקוות כה גדולות, היה שקוע בסוף השנה במילחמה קולוניאלית עכורה, ששום סוף לא נראה לה באופק. לשווא ניחמו הקצינים את הציבור בכך שכד כבר עם הפעולות לדיכוי ההתקוממות ממשיך צה"ל בהיערכות לקראת עידן הנשק החכם, שהאימונים נמשכים במלוא המרץ, שצה"ל ערוך לקראת הסכנות של מילחמה כימית, וגם מול פני האפשרות שעיראק תצטרף למערכת-הכוחות העוינת.

סענות אלה מוטלות בספק חמור. העיסוק בהתקוממות מטביע את חותמו על כל מערכות צה"ל. הוא גוזל מצה"ל משאבים כספיים, כוח-אדם, זמן-אימונים. ובעיקר — הוא מפנה את מבטו לעבר זירה סרימיטיבית, כמעט אנאכרוניסטית, וכך מונע את היערכותו הנפשית לעידן אחר. הרמטכ"ל עצמו היה שנוי במחלוקת רבה, אם כי הדברים פרצו החוצה רק ברמיזה.

הטלטלה הגדולה שהבטיח שומרון לצה"ל לא התממשה. לא רק האיתניפארה מנעה אותה, אלא גם אופיו של שומרון. הוא רצה למנוע זעזועים.

צבי טל, חשיל הרח

לשמור על החוק: הנושא והשופט

אולי מפני שבא למישרתו הרמה אחרי תקופת הקליקות של משה לוי, נרתע שומרון מכל מעשה שעלול היה לעורר רושם שגם הוא יוצר סביבו קליקות. הוא השאיר במקומם רבים מנאמניו של לוי, ונמנע מלמנות לתפקידים הבכירים את האנשים הקרובים לו. הדבר גרם לאכזבה בקרב חסידיו דווקא.

משום-כך, וגם בגלל סיבות אחרות, יצא לשומרון שם של מי שאינו מקבל החלטות נחרצות, מי שמנסה לדחות החלטות, מי שאינו שש לאכזר את מרותו.

יש הטוענים שהוא מרוחק, מסתגר, פורמלי מדי ביחסו עם האלופים. יש הטוענים כי בפורום של הרמטכ"ל, האמור לספק לרמטכ"ל את החומר והאופציות להחלטותיו, השתררה אווירה חופשית מדי, ושהישיבות שוב אינן מנוהלות בצורה סמכותית כמו פעם.

כנגד אלה מהללים את איכות-המחשבה של שומרון, את יושרו הגמור, את נכונותו לבטא את מחשבותיו בלי כחל ושרק, את התרחקותו מכל מישחק של קליקות. מעלים על גס את אומץ-ליבו כמתן גיבוי לאלופים המבטאים דיעות נועזות — למשל, שיש להפעיל אמצעים מדיניים לפיתרון הסיכסוך, שאין פיתרון צבאי להתקוממות. הוא נתן גם גיבוי לראש אמ"ן, אמנון שחק, כאשר אמר בהרצאה שיש להכיר בעובדה שאש"ף הוא המנהיגות הפוליטית של תושבי השטחים.

ובעיקר: שומרון עמד בחומה בצורה בפני כל נסיון לכפות על צה"ל פעולה בניגוד לחוק.

פסקהדין הסופי על תקופת-הרמטכ"לות של דן שומרון ייקבע, מן הסתם, על פי הצורה שבה יתמודד צה"ל עם האינתי-פאדה.

בסתר ליבם קיוו בכירים רבים לפיתרון המתבקש. כמו תמיד מאז קום המדינה, הקונסנזוס בצמרת צה"ל היה מתון ומפוכח יותר מאשר הקונסנזוס במימסד הפוליטי.

ייתכן שאחד הקצינים הבכירים הביע את הקונסנזוס הזה כאשר אמר, בסוף תשמ"ה, בשיחה פרטית: "לא יהיה פיתרון אלא אם כן יחליט אש"ף בצורה חרימשמעית להכיר בישראל ויכניע נכונות להתפשר איתה. אם אש"ף יעלה על דרך זו, לא תהיה לממשלת ישראל ברירה אלא להיענות לכך." אם זה לא יקרה, הוסיף הקצין באנחה, יימשך המצב הנוכחי הרבה מאוד זמן. הוא הבין היטב מה תהיינה התוצאות לגבי צה"ל.

מעטים יודעים מה חושב הרמטכ"ל עצמו על כך. באיש האחראי לאיכותו, לכושרו ולחוסנו המוסרי של צה"ל, הוא חולם, מן הסתם, על פיתרון מדיני מהיר.

בחוך המלכודת

דן שומרון, חייל מיקצועי בן 51 שצה"ל הוא כל חייו, מסמל עתה את צה"ל.

הוא נקלע למצב שהוא לא רצה בו, ושהוא לא חלם עליו בחלומותיו הגרועים ביותר. הוא מנסה להתמודד עם המצב הזה כמיטב יכולתו.

כאדם, הוא מסמל את ארץ-ישראל היפה. הוא אידיאליסט, בעל ערכים, אדם הגון, בעל תחושה מוסרית עמוקה וגישה דמוקרטית למופת. והוא מוצא את עצמו, בסוף תשמ"ח, במצב הנוגד כעצם מהותו את כל הערכים האלה.

זהו המלכודת שבה לכוד צה"ל כולו, ושבה לכוד גם דן שומרון, איש-השנה תשמ"ח.

* הרמטכ"ל עם נשיא-המדינה חיים הרצוג ונשיא בית-הדין העליון, מאיר שמגר, בכנס חתיים של שנת 40.

באיסוף המידע לכתבה זו השתתפה ענת מרגוסטי.